Region Stockholm

SÄRSKILT UTTALANDE

REGIONSTYRELSEN

2020-06-16

Vänsterpartiet

Ärende nr 7
RS 2020-0236

Yttrande över huvudbetänkandet långtidsutredningen 2019 (SOU 201965)

Långtidsutredningen, SOU201965, fokuserar på jämlikhet. Det är ett område som är väldigt aktuellt i Region Stockholm där vi ser stora skillnader i människors livsvillkor. Grunden till att ojämlikheten ökat i samhället är en politik som aktivt och medvetet arbetat för att göra skillnaderna mellan människors förutsättningar större. Det sker av den socialdemokratiska regeringen med stöd av nyliberala stödpartier och det sker i regionen av moderater med stöd av såväl liberala som konservativa partier. Det remissvar som den ledningskoalitionen idag lägger är mycket politiskt och ingenting som vi i Vänsterpartiet kan ställas oss bakom.

Huvudorsaken till den ökade inkomstspridningen är enligt utredarna ökade kapitalinkomster, vilka ökar främst bland de med högre inkomster. Till stor del förklaras dessa av ökade värden på tillgångar såsom fastigheter och finansiella tillgångar. Men en betydande del beror på ökade utdelningsinkomster i fåmansbolagen. Utdelningsinkomster är starkt koncentrerade till den högsta procenten i inkomstskalan och har ökat mycket kraftigt. Förutom att det har bidragit till en ökad inkomstspridning har inkomstomvandlingen från arbetsinkomst till kapitalinkomst inneburit att den kommunala skattebasen har förlorat stora inkomster. Det kostar kommuner och regioner miljarder kronor i skattebortfall. Ändrade regler (bland annat 2006, 2014) i fåmansbolagsbeskattningen, de s k 3:12 reglerna, har inneburit ett skifte från kommunal inkomstskatt till statlig skatt. Genom att ersätta inkomstbeskattning med kapitalbeskattning har marginalskatten kunnat sänkas från som högst 70 procent till 37,6 procent.

Vi anser att det är helt orimligt att staten som ansvarar för skattesystemets utformning har gjort ändringar i skattesystemet som systematiskt flyttat skatteintäkter från kommunal till statlig skatt utan att kompensera kommuner och regioner. Effekterna på det kommunala skatteunderlaget av dessa regelförändringar är orimliga, vilket kommuner och regioners bör kompenseras för. Enligt en tidigare uppskattning handlar det om ca 8 miljarder kronor på årsbasis i minskade skatteintäkter för kommunsektorn.

En stor del av ökningen i inkomstspridning de senaste decennierna förklaras av utvecklingen på bostadsmarknaden. Bostadskarriär har blivit ett begrepp och att äga sin bostad har kommit att bli en viktig förutsättning för att kunna ackumulera kapital/sparande. Det har skett en betydande uppgång i såväl antal som pris på bostadsrätter särskilt i storstadsregionen. Bostadsbrist har bidragit till prisuppgången och har även ökat segregationen och arbetskraftsrörligheten. Bostadsfrågan är komplex och påverkar inkomstspridningen, arbetskraftsrörligheten, segregationen och skolans möjlighet att verka kompensatoriskt. Bostaden är betydelsefull för individens livskvalité, men även för välfärdens produktion och fördelning och även möjligheter till livschanser påverkas av om individen eller individens föräldrar äger sin bostad. Det är en utveckling som i praktiken även försvårar välfärdsuppdraget och då särskilt skolans kompensatoriska uppdrag. Den regionala analysen

visar på att skillnaderna i ekonomisk standard ökar något mellan regionerna. Storstadsregionerna svarar för en stor och ökande del av BRP i landet. Det förklaras såväl av högre vinster som att befolkningen i stor utsträckning är i arbetsför ålder och dessutom ökar. Denna utveckling ser ut att fortsätta, vilket försvårar för landsbygdskommunerna med att skapa en levande bygd med god kommunal service. Digitaliseringen och bredbandsutbyggnad är en viktig förutsättning för landsbygdens utveckling och statens löfte om bredband över hela landet år 2025 måste infrias. Den regionala analysen visar på att skillnaderna i ekonomisk standard mellan regionerna är betydligt mindre än skillnaderna mellan olika inkomstgrupper inom regionerna och i landet som helhet. Enligt utredningen förklarar den regionala skillnaden i standard dock enbart en mindre del av inkomstspridningen. Fördelningsanalysen visar att skillnaderna i ekonomisk standard är betydligt större mellan olika inkomstgrupper inom regioner, vilket gör att regionerna har ett stort utjämnande ansvar. Förutsättningarna skiljer sig mellan stad och land och i Region Stockholm finns båda delarna, något som gör att lösningar som verkar bra på ett ställe kanske fungerar sämre eller inte alls på ett annat. Än mer skiljer den sig mellan olika bostadsområden. Familjebakgrundens betydelse för skolresultat har ökat för utrikesfödda och skolans förmåga att kompensera utmanas av segregationen.

Utredarna beräknar att den demografiska utmaningen innebär att välfärden behöver utökade statsbidrag från motsvarande 2,2 till 3,8 % av BNP år 2035. Beräkningen utgår från att välfärdstjänsterna håller en oförändrad standard. Historiskt har dock verksamheten byggts ut väsentligt mer än vad som följer av demografin eftersom efterfrågan på denna typ av tjänster tenderar att öka i takt med utvecklingen i ekonomin. Om ambitionsnivån för den offentliga verksamheten skulle öka i takt med den historiska utvecklingen, leder det till ett betydligt större behov av ökade statsbidrag och sysselsatta till sektorn. Det handlar om en dubbelt så stor ökning av statsbidragen jämfört med baskalkylen. Antagandet om att välfärdstjänsterna under många år endast kommer att utvecklas i takt med demografin *är ett antagande som ställer mycket höga krav på effektivisering och användande av ny teknik*, en förändringstakt som kan vara svår att upprätthålla under så lång tid. En risk med ett sådant scenario är att invånarnas förväntningar på välfärdstjänster inte uppnås. Utredarna menar att den största utmaningen för välfärdssektorn är att få tillgång till den utbildade arbetskraft som sektorn behöver. För detta behöver regionen aktivt arbeta för att bli en bra arbetsgivare och locka till sig arbetskraft. Stora satsningar på arbetsmiljö och kompetensutveckling kommer att behövas med start omedelbart. Rekryteringssvårigheterna beräknas vara större för landsbygdskommuner varför Region Stockholm borde ha stora möjligheter att lyckas med uppdraget. För att lyckas med att upprätthålla en god kvalitet skulle det vara önskvärt att staten tillsammans med lärosäten, kommuner och regioner arbetar tillsammans med att hitta nya lösningar så att de gemensamma resurserna kommer till största möjliga nytta.

Att få fler engagerade medarbetare till välfärden är nödvändigt, och vi behöver agera på flera olika sätt för att få personer att välja dessa yrken både bland ungdomar och andra. För personer mitt i yrkeslivet behöver möjligheter att byta yrkesbana förbättras. Det kan handla om att erfarenheter och kunskaper som erhållits under ett tidigare arbetsliv ska värderas och att kompletterande utbildning anpassas efter de behov som faktiskt finns. Ökade resurser måste tillföras som generella medel för att öka sektorns möjligheter att möta utmaningarna.

Utjämningssystemet kommer att belastas hårdare framöver p g a den kraftiga ökningen av äldre. Den äldre befolkningen ökar i hela landet, särskilt i åldern 80 +. I t.ex.

landsbygdskommunerna ökar andelen äldre från en redan hög nivå medan i storstadskommunerna från en lägre nivå. Det står tydligt att de med en relativt ung och frisk befolkning med hög inkomst behöver vara med och bidra för jämlika levnadsförhållanden.

Utjämningsystemet är interkommunalt och utjämnar skillnader i inkomster och behov av verksamhet mellan kommuner/regioner i syfte att ge likvärdiga ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamhet för medborgarna oavsett bostadsort. Det är en viktig förutsättning för lokal demokrati och för att hela landet ska fungera. Utjämningens omfördelning kommer att öka under 2020-talet. Idag finns ingen kontinuerlig uppföljning av det kommunalekonomiska utjämningssystemet. Det är ganska anmärkningsvärt med tanke på att systemen omfördelar 150 miljarder kronor brutto och när omfördelningen kommer att öka ytterligare i betydelse framöver.

Under de senaste årens starka konjunktur har vi sett en stark ökning i sysselsättning hos utrikesfödda. Det är viktigt och en utmaning att gruppen utrikesföddas potential tas till vara på arbetsmarknaden. Förankring på arbetsmarknaden är ett vinnande koncept både för individen och för samhällets behov av arbetskraft och helt nödvändigt för att få integrationen att fungera. Det är dock ingen enkel uppgift och det krävs ett stort samhällsengagemang och att staten tar ansvar för den stora investeringskostnad det innebär. Det är nödvändigt att se till att utbildning och samhällsanknytning fungerar i praktiken. Många utrikesfödda arbetar inom välfärdssektorn och inom regionernas hälso- och sjukvård och kollektivtrafik. Regionen har ett stort ansvar både som arbetsgivare och genom att erbjuda hälsovård och transporter för att människor ska kunna bli aktiva på arbetsmarknaden.

Svaga grupper och ojämn fördelning belastar kommuners ekonomi och bostadssegregationen försvårar skolans kompensatoriska uppdrag. Den drivna politiken segregerar våra barn och unga redan i skolan. Genom en helt sjuk skolmarknad där stora utbildningsföretag kan gå in och välja de högpresterande eleverna och elever i behov av mera stöd hamnar i skolor som inte har förutsättningar att ge detta. När inte ens målet är att alla elever ska klara en gymnasieutbildning så skapas särskilda enkla jobb för dem som inte kan välja och vraka på arbetsmarknaden. Allt fler dör på sina arbeten. Vi har sett hur arbetsförhållandena inom äldreomsorgen har sänkt kvaliteten för våra äldre samtidigt som de som arbetar får slita hårt och utan skydd. Redan i skolan skapas ojämlikheten.

Välfärdstjänsterna ska ha en utjämnade funktion då de betyder mer för de personer som finns lägre ner i inkomstskalan. Produktiva välfärdstjänster såsom exempelvis kostnadsfri bra utbildning för alla ger bättre förutsättningar för såväl samhällets och individens utveckling. Staten måste därför ge kommuner och regioner stabila och goda planeringsförutsättningar för att utbildningen ska kunna hålla en bra kvalitet. Stabilitet och bra pedagogisk verksamhet kan åstadkommas genom långsiktiga gemensamma mål, mellan kommunsektorn och staten, och generella statsbidrag. Under de senaste årtiondena har välfärdstjänsterna ökat och i viss utsträckning kompenserat för den större inkomstspridningen. Stark sysselsättningsutveckling och bra skatteunderlag har gett ekonomiska förutsättningar, samtidigt som den demografiska utmaningen varit hanterbar.

Däremot visar utredningen att transfereringsersättningar såsom sjukpenning, a-kassa, bostadsbidrag pensioner har minskat realt, vilket ökar belastningen på det kommunala skyddsnätet. Det ökar också ojämlikheten. Socialtjänstlagen ger kommunerna ett ansvar för att invånaren har nödvändiga medel för sitt uppehälle. Det allmänna skyddsnätet har således

försvagats och för allt fler av de allra längst ner på inkomstskalan, finns behov av långvarigt försörjningsstöd. Ett långvarigt biståndsmottagande innebär både försämrad livskvalitet för individen och ökade kostnader för samhället. En ökad psykisk ohälsa drabbar regionens sjukvårdssystem.

Coronakrisen har tydligt visat på de skilda världar invånarna i Region Stockholm lever i. Medan vissa kan ha hemmakontor, beklagar sig över sitt liv i karantän och gynnar det lokala näringslivet genom att beställa hem lunch från kvarterskrogen varje dag, så är andra kvar på sina jobb och sliter med människor varje dag, utan tillräckliga möjligheter att skydda sig mot smitta. De är tvungna att ta tunnelbanan till jobbet, de har inga alternativ.

I Region Stockholm bor Sveriges yngsta och friskaste befolkning. Vi tjänar också mest pengar. Trots detta vill den blågröna koalitionen inte dela med sig till resten av Sverige. Man slår sig för bröstet och anser att Stockholm ska vara hela landets motor, men inkomsterna för detta ska stanna i Stockholm.

För att utjämna skillnaderna behöver vi komma igång och bygga hyresrätter till priser som vanliga människor har råd att bo i. Andelen av bostadsmarknaden som består av hyresrätter har krympt rejält och efterfrågan är stor. Som region har Region Stockholm ett stort ansvar för detta. Vi måste också förse hela regionen med en fungerande och pålitlig kollektivtrafik till ett rimligt pris. Detta är viktigt både för att alla ska kunna ta sig till och från jobb och fritidsaktiviteter, men också för att minskad klimatpåverkan kommer att leda till ett jämlikare samhälle. Det är nämligen de med sämre inkomster och lägre utbildning som drabbas at klimatkrisens konsekvenser.

Vi behöver se över vårt utbud av skolor. Idag finns bra och dåliga skolor och det finns skolföretag som tar med sig stora vinster och överlämnar ansvaret till hårt pressade kommuner. Skolans kompenserande uppdrag går om intet när högpresterande elever går i bra skolor och elever med behov av mer stöd går i skolor med färre andel utbildade lärare och lägre kvalitet. Region Stockholm har ett övergripande ansvar för utbildningsnivån i regionen.

Region Stockholm kan givetvis också bidra till ett jämlikare samhälle genom sitt ansvar för hälso- och sjukvård. Förebyggande insatser där ohälsan är stor och en pålitlig och tillgänglig vård i hela regionen. Det kan inte vara upp till vårdföretagen var vård ska finnas. Det bidrar till ökade ojämlikheter i hälsa och möjligheter till livskvalitet. Vi behöver avskaffa etableringsfriheten för företagare och möjligheten för personer med individuella försäkringar att gå före i vårdköer. Vi måste ta politiskt ansvar för utbudet och att hälso- och sjukvårdslagen efterlevs.

Långtidsutredningen har givit ett bra faktaunderlag främst över en historisk tid. Det är svårare med framtidssimuleringar då förutsättningarna i och med Coronapandemin har förändrats dramatiskt under de senaste månaderna. Mycket har redan förändrats på kort tid och synliggjort stora brister som vi måste ta tag i omedelbart. Samtidigt har också positiva aspekter på klimatkrisen framkommit. Har vi möjlighet att ta till vara de lösningar som under krisen bidragit till minskade koldioxidutsläpp och påverkan på klimatet?